

Femstemmige satser – jazzharmonik

1. Akkordprogressioner og den tilhørende stemmeføring

Akkordernes grundtoner kan i en given akkordprogression bevæge sig på tre grundlæggende måder:

- Kvintvis (indbefatter kvart- samt tritonusbewægelse)
- Trinvis (heltone- og halvtone trin)
- Tertsvis (store og små tertser)

Den her beskrevne stemmeføring vedrører de akkordtoner, der findes over den aktuelle bastone

Såvel akkordtonernes som udvidelsestonernes endelige størrelse er bestemt af den enkelte givne akkord, hvis benævnelse indeholder oplysning om tertsens og de øvrige akkordtoners størrelse samt om evt. alterationer. $C^{7\flat 9}$ indeholder eksempelvis følgende akkordtoner: terts (stor), kvint (ren), septim (lille), og none (lille). Stemmeføringsreglerne gælder uanset størrelsen af det pågældende akkordtoneinterval.

1.1 Stemmeføring i kvintskridt

I kvintskridt forløber den grundlæggende stemmeføring normalt:

$$\begin{array}{ccc} 1 & \leftrightarrow & 5 \\ 3 & \leftrightarrow & 7 \end{array}$$

Fig. 221. Grundlæggende stemmeføring i kvintskridt

Ved evt. anvendelse af udvidelsestoner kan disse anvendes i stedet for de angivne akkordtoner – jf. Substitution af akkordtoner, s.77 (Bind I) – idet udvidelsestonen erstatter den oprindelige akkordtone i stemmeføringen. Eksempelvis videreføres 13 ved kvintskridt til 1 eller 9. Derved fremkommer følgende stemmeføring:

$$\begin{array}{ccc} 1 \text{ (9 for 1)} & \leftrightarrow & 5 \text{ (13 for 5)} \\ 3 \text{ (11 for 3)} & \leftrightarrow & 7 \text{ (evt. 6 for maj7)} \end{array}$$

Fig. 222. Anvendelse af stemmeføringsregler i kvintskridt – akkorderne fremtræder med udvidelser og alterationer.

9	-	13	-	9	-	5	-	9	-	13	-	9
5	-	9	-	5	-	9	-	5	-	9	-	5
3	-	7	-	3	-	7	-	3	-	7	-	3
7	-	3	-	7	-	3	-	7	-	3	-	7

- Se endvidere s.288

1.2 Stemmeføring i trinvis bevægelse

I trinvis bevægelse forløber den grundlæggende stemmeføring normalt:

1	↔	1
3	↔	3
5	↔	5
7	↔	7

Ved evt. anvendelse af udvidelsestoner kan disse anvendes i stedet for de angivne akkordtoner:

1 (9 for 1)	↔	1 (9 for 1)
3 (11 for 3)	↔	3 (11 for 3)
5 (13 for 5)	↔	5 (13 for 5)
7 (6 for maj7)	↔	7 (6 for maj7)

1.3 Stemmeføring i tertsvise bevægelse

Der kan opstilles flg. retningslinier, som er "vejledende" og som kan omgås for opnåelse af mere lineær stemmeføring:

- Opadgående tertsvise bevægelse: som ved trinvis bevægelse.
- Nedadgående tertsvise bevægelse som ved kvintskridt.

Fig. 223. Stemmeføring i trinvis og tertsvise bevægelse

	C Δ 9	E $\flat$ 9	Dm9	B $\flat$ 13	C $\overset{\circ}{6}$			
5	-	5	-	5	-	9	-	9
9	-	9	-	9	-	13	-	5
7	-	7	-	7	-	3	-	3
3	-	3	-	3	-	7	-	6 for 7

2. Sammenfatning

Den harmoniske stemmeføring er i disse tilfælde præget af en *nedadgående* stemmeføring (som i den plagale kadence) samt en tendens til, at ledetone's *opadstræbende* videreførelse til grundtonen er afløst af en videreførelse af dominanttertsen til septimen i den efterfølgende tonikale akkord. Den opadstræbende videreførelse til grundtonen ses dog i en række tilfælde, hvor ledetone er i bassen.

Stemmeføring inden for jazzharmonik

1-7-3-5-9
1-3-7-9-5(13)

5.a Dm⁹ G^{13(b9)} Cmaj⁹ F^{6/9} Bm^{7b5(9)} E+7(#9) Am⁹ 5.b Fm⁹ B^{b13(b9)} E^{b6/9} A^bmaj⁹ Dm^{7b5(9)} G+7(#9) Cm⁹

6.a C#m^{7b5(9)} F#+7(#9) Bm⁹ E9(#11) A^{13sus4} A^{13(b9)} D^{6/9} 6.b Em^{7b5(9)} A+7(#9) Dm⁹ G¹³ C^{9sus4} C^{13(b9)} Fmaj⁷⁽⁶⁾

1-3-5-7-9
1-7-9-3-5(13)

7.a Am⁹ D^{13(b9)} Gmaj⁹ Cmaj⁹ F#m^{7b5(9)} B+7(#9) Em⁹ 7.b Dm⁹ G^{13(b9)} Cmaj⁹ Fmaj⁹ Bm^{7b5(9)} E+7(#9) Am⁹

8.a Gm^{7b5(9)} C+7(#9) Fm⁹ B^{b13} E^{b13sus4} E^{b13(b9)} A^bmaj⁹ 8.b Dm^{7b5(9)} G+7(#9) Cm⁹ F¹³ B^{b9sus4} B^{b13(b9)} E^bmaj^{7(6/9)}

3. Vejledning til udarbejdelse af femstemmige satser

3.1 Generelle akkordbeliggenheder

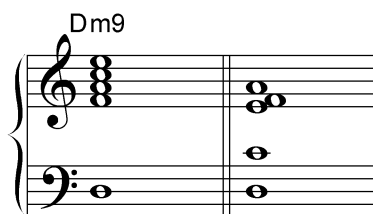
Når det gælder akkordbeliggenheder eller akkordplaceringer, undertiden kaldet *voicings*, ses den hovedtendens, at jo flere forskellige akkordtoner akkorden indeholder, des færre muligheder for akkordplaceringer er brugbare.

I femstemmige beliggenheder med jazzmæssige akkordudvidelser kan følgende metode anvendes:

- Akkorden udvides til en femklang, dvs. opbygget af 1-3-5-7-9. Der benyttes de vertikale udvidelsestoner
- Grundtonen placeres dybest – i bassen.
- Over grundtonen placeres de øvrige akkordtoner tæt, med enten tertsen eller septimen som næstdybeste tone – gerne i god afstand til bassen. (Vedrørende registret for beliggenheden: den næstøverste tone bør ligge fra d' til es'').

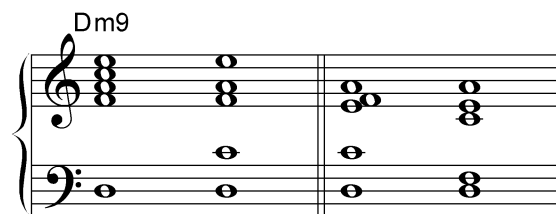
Metoden er generelt gældende, dog i særdeleshed velegnet til den første akkord i et kanderende II-V-I forløb, eksempelvis med en Dm9 som første akkord:

Fig. 224

Den fremkomne beliggenhed er tæt. Den kan vha. drop 2 omlægges til en spredt beliggenhed, jf. Fig. 225.

Fig. 225

For akkordplaceringer ses den hovedtendens, at jo flere forskellige akkordtoner akkorden indeholder, des færre muligheder for akkordplaceringer er brugbare.

Stemmeføringen i videreførelsen denne type beliggenheder er omtalt i Akkordprogressioner og den tilhørende stemmeføring, s.286, specielt Fig. 222 og Fig. 223.

3.2 My Foolish Heart

Her følger en relativt detaljeret fremgangsmåde til udarbejdelse af en femstemmig sats af "My Foolish Heart"¹¹² (Victor Young) med forlæg i nedenstående "lead Sheet" (melodi med becifring).

3.2.1 Satstype

Satsen er femstemmig, hvor melodien er øverst (kan dog bevæge sig ned under liggende akkordtoner) og hvor de øvrige fire stemmer udgør liggende akkordtoner, følger harmonirytmen. Satstypen er generel, til udførelse fx på klaver, men må til brug i arrangementssammenhæng tilpasses den specifikke idiomatiske situation.

3.2.2 Akkordtoner og –udvidelser

Der anvendes akkordudvidelsestoner i hht. retningslinierne oven for i Udvidelsestoner fra vertikale akkordskalaer, s.78.

3.2.3 Stemmeføring

Grundtonen er i bassen, med mindre en anden bastone er angivet i becifringen.

Der tilstræbes regelmæssig stemmeføring i de tre mellemstemmer (jf. Akkordprogressioner og den tilhørende stemmeføring, s.286), dog kan stemmekryds og andre uregelmæssigheder forekomme for at opnå bedre akkordbeliggenhed.

Fig. 226. Victor Young: My Foolish Heart – lead sheet¹¹².

My Foolish Heart Music: Victor Young

The lead sheet for "My Foolish Heart" is presented in five staves of music. Above the notes, chord symbols are provided for each measure. The key signature is one flat (B-flat major), and the time signature is 4/4. The notation includes various jazz chords such as major 7th, dominant 7th, minor 7th, and sus4 chords, along with some extended chords like the 13th and 9th. The melody is written in a single treble clef staff, and the chords are indicated by letters and numbers above the staff.

¹¹² Efter *The Real Book*, 1985 ed.

Akkordopbygning.

1. Grundtonens og kvintens placering.

1.1. Grundtonen sættes i bassen. Er der angivet baslinie v.h.a. becifring med bastoner tages der hensyn til dette, evt. ved omtydning af akkorden. 2)

EKS.1.1.a.

B $\flat$ maj7 E $\flat$ maj7 Dm7 G7 Cm7 Cm7/B $\flat$

Eller eventuelt:

Eks.1.1.b.

B $\flat$ maj7 E $\flat$ maj7 Dm7 G7 Cm7 Cm7/B $\flat$

Om 1.1.a. eller 1.1.b. bør foretrækkes afhænger af sammenhængen; a. giver kvintskridtsbassen t. 2-3 en bedre udformning, mens b. giver mulighed for større spredning og dermed fylde i akkorden.

1.2. Akkordens kvint kan udelades, idet den kun giver fylde til akkorden (den forstærker bassen). Derved gøres der plads til udvidelsestoner der kan tilføre akkorden ønsket dissonans/klangfarve.

Eks.1.2.

B $\flat$ maj7 E $\flat$ maj7⁹ B $\flat$ maj7 E $\flat$ maj7^(9,13)

med kvint

med 13 i stedet for kvint

2. Udgangspunkt for akkordopbygning.

2.1. Spredt beliggenhed:

1. sopran: meloditone	eller: meloditone
2. sopran: udvidelsestone/kvint	udv./kvint
alt: septim	terts
tenor: tert	septim
bas: grundtone	grundtone

Eks.2.1.a. Spredt beliggenhed

$B^{\flat} \text{ maj}^9$
 $G \text{ maj}^{(9,13)}$

The diagram shows two musical staves (treble and bass clef) with notes and fingerings. The first staff is for the treble clef and the second for the bass clef. The notes are: $B^{\flat}$ (1), $D^{\flat}$ (1), F (1), $A^{\flat}$ (1), C (1), E (1). The second staff is for the treble clef and the second for the bass clef. The notes are: G (1), B (1), D (1), F (1), A (1), C (1).

Tæt beliggenhed:

1. sopran: meloditone	eller: meloditone
2. sopran: septim	terts
alt: udv./kvint	udv./kvint
tenor: tert	septim
bas: grundtone	grundtone

Eks.2.1.b. Tæt beliggenhed

$G \text{ maj}^{(9,13)}$
 $B^{\flat} \text{ maj}^9$

The diagram shows two musical staves (treble and bass clef) with notes and fingerings. The first staff is for the treble clef and the second for the bass clef. The notes are: G (1), B (1), D (1), F (1), A (1), C (1). The second staff is for the treble clef and the second for the bass clef. The notes are: $B^{\flat}$ (1), $D^{\flat}$ (1), F (1), $A^{\flat}$ (1), C (1), E (1).

2.2. I visse beliggenheder kan den store septim i maj7 og i m maj7 akkorder erstattes af seksten. Dette forekommer især når melodien ligger på den store septim eller på kvinten, og altid når melodien ligger på grundtonen (se pkt.5.5.).

Eks.2.2. a) b) c) d) e)

$B^{\flat} \text{ maj}^9$
 $B^{\flat} \text{ }^6_9$
 $B^{\flat} \text{ maj}^7$
 $B^{\flat} \text{ maj}^6$
 $B^{\flat} \text{ }^6_6$

The diagram shows five musical staves (treble and bass clef) with notes and fingerings. The notes are: $B^{\flat}$ (1), $D^{\flat}$ (1), F (1), $A^{\flat}$ (1), C (1), E (1).

2.3. Ligger melodien på tertsen i en m7-akkord eller i maj7 kan tenoren tage 11-eren i stedet for tertsen.

Eks.2.3.

E m7 (11) E m7

melodiens terts fordoblet 11 i stedet for tertsen

2.4. I en sus4 - akkord sættes kvarten på tertsens plads.

2.5. Ved tertsafstand mellem akkorder (mediantforbindelser) kan ønsket om lineær stemmeføring give andre akkordopbygninger.

Eks.2.5.

Tæt Spredt

C maj⁹   A^b maj⁹   C maj⁹   A^b maj⁹

regelmæssig / uregelmæssig akkordopbygning regelmæssig / uregelmæssig akkordopbygning

2.6. Indgår en maj 7 akkord med tertsen i melodien i en mediantforbindelse kan flg. akkordopbygning af stemmeføringssmæssige grunde anvendes:

Eks.2.6.

mediantforbindelse

E^b maj⁹   G⁷ ^{#5}   C m⁷

Uregelmæssig, men lineær stemmeføring normal stemmeføring